

METAFORĂ ȘI CREAȚIE ÎN TERMENI ȘI EXPRESII ROMÂNEȘTI PRIVITOARE LA CĂMAȘĂ

Metaphorical creation in Romanian terms and expressions regarding the shirt

Language is a creative activity characterized by the ability to generate new meanings, sometimes starting from old words in the language. A basic element in the constitution of clothing images is the creative imagination of the speaker who structures the world through language, in direct relation to the realities and experience of the community. The term *cămașă* proves its capacity for renewal through derivation, composition and metaphorization. In this article, we propose to analyze how the image of the shirt becomes a starting point in the constitution of the conventional metaphor, understood in Coșeriu's terms as a unitary, spontaneous and immediate expression of a collective poetic intuition, a consequence of the creative dimension of language.

Key-words: *metaphor, repeated speech, clothing images, language*

Interesat de „realitatea vie a limbajului”², Eugeniu Coșeriu a considerat întotdeauna că cercetarea trebuie să pornească de la vorbire³ și a răsturnat în mod conștient principiul lui Saussure, care așeza la bază limba ca sistem.

Pentru Eugeniu Coșeriu, limbajul este caracterizat prin cinci universalii, dintre care trei sunt primare: creativitate, semanticitate și alteritate, iar două sunt secundare sau derivate: istoricitate și materialitate⁴. Privit în dimensiunea creatoare, limbajul este privit ca enérgeia, activitate creatoare, ceea ce face ca formele de exprimare lingvistică să fie supuse unui permanent efort de înnoire. Eugeniu Coșeriu formulează raportul dintre creația lingvistică și semanticitate în următorii termeni:

Prin aceste forme, limbajul este activitatea care creează *semnificate*, creând semne cu semnificații, și în acest fapt constă *semanticitatea* sa. Aceste semne sunt întotdeauna create pentru altul sau, mai bine zis, ca fiind dinainte ale altuia, și în aceasta constă *alteritatea* sa.⁵

¹ Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău.

² Eugeniu Coșeriu, „Creație metaforică în limbaj” în *Omul și limbajul său: studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*, antologie, argument și note de Dorel Fînar, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009, p. 197.

³ Ideea este formulată în prelegerea intitulată „Arhitectura și structura limbii”, p. 52: „[...] eu consideram, dimpotrivă, că trebuie să luăm vorbirea ca bază și să luăm necesitățile și funcțiunile din vorbire ca bază și ca măsură pentru toate manifestările limbajului, chiar și pentru ceea ce este limba în vorbire, fără îndoială, rețeaua fundamentală esențială a vorbirii, fiindcă vorbim întotdeauna o limbă”. Vezi Eugen Coșeriu, *Prelegeri și conferințe (1992-1993)*, supliment al publicației *Anuar de lingvistică și istorie literară*, T. XXXIII•1992-1993•Seria A•Lingvistică, Iași, Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, 1994.

⁴ Eugeniu Coșeriu, „Zece teze despre esența limbajului”, reprodus în *Omul și limbajul său...*, *op. cit.*, p. 9.

⁵ Eugeniu Coșeriu, „Zece teze despre esența limbajului”, *op. cit.*, p.10.

Stabilind o relație între gândire și limbaj, Eugeniu Coșeriu consideră că actul creației se regăsește „în mod constant în limbaj; nu caracterizează numai momentul inițial al unui simbol (momentul în care un model nou apare pentru prima dată în istorie), ci orice act de vorbire”⁶. În acest mod, fiecare act de comunicare lingvistică se așează sub semnul unicității, limba fiind un ansamblu inform care primește funcția de comunicare numai în situații concrete, determinate.

Așezând cunoașterea lingvistică sub semnul *cunoașterii metaforice*, adică o cunoaștere prin *imagini*⁷, Coșeriu oferă metaforei un înțeles mai amplu, considerând-o rezultatul încercării de a structura lumea prin intermediul analogiilor și al imaginilor ivite în imaginația creatoare a unui vorbitor. Astfel, ea este o „expresie unitară, spontană și imediată (adică fără niciun « ca » intermediar) a unei viziuni, a unei intuiții poetice”⁸.

O viziune similară asupra relației dintre metaforă și imagine se regăsește în concepția lingvistică a lui Iorgu Iordan. Diferențiind stilistica estetică, raportată la stilul unui scriitor, de stilistica lingvistică, alcătuită din „mijloacele de expresie ale întregii colectivități vorbitoare, nu ale unui singur individ sau ale unei singure opere”⁹, lingvistul consideră că „izolările”¹⁰ sunt metafore și comparații propriu-zise, generate de fantezie și de afect.

Receptarea lumii și exprimarea viziunii despre aceasta se face prin raportare la realii, adică obiecte ale vieții materiale din universul familiar omului, sau prin stabilirea unor analogii cu fenomene observabile din mediul înconjurător și, în general, prin valorificarea experiențelor din viața comunității. Locuința, îmbrăcămintea și hrana sunt elemente de cultură care se reflectă în limbă și care pun în lumină relația dintre limbaj și cultură¹¹, iar inovația lingvistică poate fi analizată ca proces și ca produs.

În articolul de față, ne propunem să analizăm modul în care o imagine din sfera vestimentației, *cămașa*, devine punct de plecare în constituirea metaforei¹², înțeleasă în termeni coșerieni, ca expresie unitară, spontană și imediată a unei intuiții poetice colective consecință a dimensiunii creatoare a limbajului¹³. Acest tip de figurativitate privește fie un termen, fie expresii, proverbe, zicători, considerate categorii ale

⁶ Eugeniu Coșeriu, *Creație metaforică...*, op. cit., p. 175.

⁷ *Ibidem*, p. 179.

⁸ *Ibidem*, p. 180.

⁹ Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, ediție definitivă, București, Editura Științifică, 1975 [1944], p. 12.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 266-267. Iorgu Iordan înțelege prin izolări: „idiotisme propriu-zise, formule expresive (din diverse puncte de vedere), metafore, proverbe și zicale de orice fel, așadar toate grupurile de cuvinte care contribuie la colorarea vorbirii curente indiferent de elementul caracteristic și de origine fiecăruia”.

¹¹ Petronela Savin, *Bucate din bătrâni. Frazeologie și cultură românească*, Iași, Institutul European, 2018, p. 15.

¹² În lucrarea *Metafora în limba română. Comentarii și aplicații*, București, Editura Științifică, 1991, Elena Slave identifică o întreagă serie de termeni metaforici având la bază imagini vestimentare, dintre care amintim: *modă, fason, manechin, stofă, pânză, pătură, dantelărie, ciucure, ață, fir, nod, căciulă, fustă, opincă, cizmă, ciubotă, cârpă, buleandră, zdreanță, paceaură, otreapă, ciuruc, boarfă, vacs* (pp. 76-77).

¹³ Eugeniu Coșeriu, *Creație metaforică...*, op. cit., p. 180.

discursului repetat¹⁴. Analiza are în vedere rolul imaginii vestimentare în constituirea semnificației structurilor lingvistice, din acest motiv vom trata în aceeași categorie expresiile și locuțiunile¹⁵. Alegerea termenului *cămașă*, cu vechime și stabilitate în limbă, se subordonează ideii formulate de Lazăr Șăineanu, potrivit căruia metaforele concentrează „elementul caracteristic al unei limbi”¹⁶.

Redăm mai jos modul în care este înregistrat cuvântul *cămașă* în câteva dicționare, cu scopul de a urmări modul în care se produce metaforizarea, având în vedere că trecerea din planul denominației în cel al conotației se realizează în baza unor trăsături distinctive.

Dicționarul universal al limbei române al lui Lazăr Șăineanu menționează patru sensuri ale cuvântului, fără a distinge în mod explicit între cel propriu și cel figurat: 1. îmbrăcăminte de pânză sau de bumbac, ce se poartă pe piele; 2. acoperemânt sau coajă la diferite lichide (lapte, vin); 3. foaia de desubt a unei coli de hârtie; 4. ghioacea sau pleava bobului de grâu. [Mold. *cămeșă*]

Cuvântul este tratat mai amplu în *Dicționarul limbii române* (DA), în care sunt oferite numeroase exemple din texte populare sau culte prin intermediul cărora se explică sensul: I. 1°. îmbrăcăminte (la origine, numai) bărbătească (p. ext. și femeiască, înlocuind, mai ales la oraș, pe vechiul ie) făcută din pânză (p. ext. din flanelă); 2° p. gener. veșmânt, haină; (astăzi, în Mold., la plur.) rufe: cămăși, izmene, basmale, petece (cârpe) etc.; 3°. p. anal. pânzătură, fața cu care se îmbracă masa altarului, acoperemânt; II. p. anal. 1°. membrana cărnoasă (placenta), în care e învelit fătul în pânțele mamei; 2°. învelitoare (subțire), membrană care pare a îmbrăca unele materii. 3°. pânza paianjânului. 4°. o parte a cimpoiului.

Sensurile termenului indică mai multe aspecte din realitate. Primul sens, care se referă la vestimentație, le generează pe următoarele¹⁷ în baza analogiei, iar trăsătura semantică distinctivă care face posibilă dezvoltarea acestora este „acoperământ”. Pentru vorbitor, un înveliș aflat în imediata vecinătate a conținutului are aceeași funcție ca a cămășii.

Cuvântul *cămașă* este moștenit din lat. *camisia* și face parte din vocabularul panromanic, alături de alte cuvinte din aceeași sferă, a vestimentației, precum: *coase*,

¹⁴ Eugeniu Coșeriu definește discursul repetat în *Lingvistica textului. O introducere în hermeneutica sensului*, versiune românească și index de Eugen Munteanu și Ana-Maria Prisacaru, cu o postfață de Eugen Munteanu, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013: „tot ce este transmis în cadrul unei tradiții lingvistice drept locuțiune fixă, așadar, expresii, proverbe și altele asemenea, pura reproducere a ceea ce s-a spus deja”, considerate „combinații de semne « gata făcute », care sunt transmise ca atare, ca un întreg”, p. 120.

¹⁵ În lucrarea *Frazeologie românească. Formare și funcționare*, Iași, Institutul European, 2013, Cristinel Munteanu propune un criteriu pentru diferențierea locuțiunilor de expresii. Lingvistul analizează relația sintagmei cu referentul sau denotatul exprimat, ajungând la concluzia că expresia este în raport de asemănare, exprimată prin metaforă sau comparație, iar locuțiunea stabilește raport de contiguitate prin metonimie sau sinecdocă. p. 83.

¹⁶ Lazăr Șăineanu, *Încercare asupra semasiologiei. Studii istorice despre tranzițiunea sensurilor*, ediție îngrijită, studiu introductiv și indice de Livia Vasiluță (reproducere a textului publicat în 1887, cu o alocuțiune-prefață semnată de B. P. Hasdeu), Timișoara, Editura de Vest, 1999 [1887], p. 176.

¹⁷ Liviu Groza, *Elemente de lexicologie*, București, Humanitas Educațional, 2004, p. 63. „Un sens « derive » din alt sens în măsura în care vorbitorii stabilesc unele raporturi convenționale între categoriile de obiecte din lumea înconjurătoare.”.

*cunună, curea, fașă, fir, inel, încinge, mânecă, veșmânt*¹⁸. Atestat în sec. al IV-lea, termenul desemna un obiect vestimentar purtat de soldații romani, care s-a răspândit odată cu expansiunea Imperiului Roman¹⁹, fiind de origine celtică²⁰. De asemenea, vechimea în limbă și gradul mare de răspândire pe întreg teritoriul strămoșesc au făcut ca acesta să pătrundă în lexicul limbilor slave învecinate²¹.

În ceea ce privește poziția actuală în lexicul românesc, cuvântul se înscrie în vocabularul fundamental. În lucrarea *Încercare asupra fondului principal lexical al limbii române*, din 1954, Al. Graur identifică 16 cuvinte care denumesc obiecte vestimentare și încălțăminte, dintre care doar trei se referă la piese vestimentare propriu-zise: *brâu, căciulă* și *cămașă*. Cuvântul este considerat element al vocabularului fundamental și în cercetarea coordonată de Marius Sala, *Vocabularul reprezentativ al limbilor romanice*, apărută în 1988.

Zamfira Mihail consideră *cămașa* drept „continuatoarea celor mai vechi forme de costum pentru protejarea corpului” și „cea mai importantă piesă a costumului”²². Autoarea citată precizează și alți termeni care desemnează elementul vestimentar care acoperă trupul de la brâu în sus: *ie* (<lat. [vestis] *linea* < *lineus*), *ciupag* (v.sl. *čipagŭ*; etimologie multiplă), *spăcel* (*spate* + suf. *-ic -el*), *stan* (etimologie multiplă, scr., bg., ucr.), *chepeneag* (< magh. *köpenyeg*). Referitor la *ie*, autoarea nu poate să stabilească dacă termenul a desemnat vreodată și cămașa bărbătească și formulează ipoteza că cei doi termeni latinești ar fi putut să se specializeze încă de la început, *cămașă* referindu-se la piesa bărbătească, iar *ie* la cea femeiască²³.

Substantivul *cămașă* a generat prin derivare următorii termeni înregistrați în DELR: *cămășcioară, cămășoară, cămășui, cămășuiălă, cămășuică, cămășuie, cămășută* și *cămeșoi*. Derivatele cu sufixe augmentativ au rolul de a diferenția tipurile de piese vestimentare. De exemplu, *cămeșoi* și *cămeșoaie* sunt termenii utilizați pentru a denumi cămașa obișnuită, lipsită de ornamente²⁴. În DA, augmentativele *cămășoiu* și *cămeșoiu* sunt înregistrate cu sensurile „cămașă țărănească”, „cămașă de călți fără platcă, făcută de-a n'tregul” sau „cămașă pentru copii până la 7 ani”²⁵.

Cuvintele compuse având ca bază substantivul *cămașă* au rolul de exprima diferențele semantice dintre tipurile de obiecte vestimentare din aceeași categorie, de exemplu *cămașă femeiască, cămașă muierască* sau *cămașă voinicească*. Obiceiul de a purta cămașă atât sub haine, cât și la vedere, a dat naștere altor compuse, *cămașă de trup, cămașă de piele, cămașă de corp*. Alte compuse au în vedere momentul utilizării,

¹⁸ Marius Sala, *De la latină la română*, București, Pro Universitaria, 2012, pp. 38-39.

¹⁹ Zamfira Mihail, *Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1978, p. 49.

²⁰ Sextil Pușcariu, *Limba română. Privire generală*, vol. 1, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1940, p. 257.

²¹ Silvia Niță Armaș et alii, « L'influence roumaine sur les langues slaves », în *Romanoslavica*, XVI, București, 1968, p. 102. Autorii consemnează următoarele cuvinte din lexicul vestimentației: *altîță, anterior, arnici, baier, bariș, brățară, căciulă, căciuliță, călțun, cămașă, fașă, flutur* (ornament), *glugă, gună, opincă, pantof, petec, pieptar, scurteică*.

²² Zamfira Mihail, *Terminologia...*, op. cit., p. 45.

²³ *Ibidem*, p. 51.

²⁴ *Ibidem*, pp. 50-51. Autoarea menționează că există situații când *cămeșoi* se folosește pentru cămașa ornamentată, confecționată din borangic.

²⁵ <https://dlr1.solirom.ro/>.

ca în *cămașă de zi* și *cămașă de noapte*. Tot din nevoia de diferențiere a apărut și *cămașa națională*, cu referire la cămașa ornamentată²⁶.

Alte compuse, *cămașă de fier* sau *cămașă de zale* „platoșă”, au în vedere materialul din care este confecționat acoperământul pentru trup și funcția îndeplinită. Trăsătura semantică distinctivă are în vedere aceeași funcție de protecție ca a cămășii obișnuite, dar în alt context.

Țesătura delicată a materialului din care este confecționată cămașa, pânză sau mătase, devine trăsătura care face posibilă generarea unor substantive compuse care denumesc plante, precum *cămașa lui Dumnezeu*, *cămașa-Maicii-Domnului* sau *cămașa rândunicii*. Adăugarea elementului distinctiv cromatic, verde, conduce la crearea cuvântului *cămașa-broaștei*. Aceste „modele naive (sau populare)”²⁷ evidențiază relația dintre limbaj și cunoștințele despre lume ale vorbitorului.

Termenul *cămașă* este nucleu în numeroase expresii și locuțiuni, fiindcă receptarea lumii se face, în situația de față, prin intermediul unui obiect concret care are, în primul rând, rolul de a acoperi trupul, intrând în sfera necesității. În timp, cămașa a devenit un mod de a indica statutul material și social al individului, prin aspecte privind calitatea materialului, numărul de obiecte deținute sau croiala. Discursul repetat pune în evidență trăsături morale pozitive sau negative, vicii sau virtuți, emoții, modul de a vorbi sau de a acționa sau rezultatul unei acțiuni.

La nivel frazeologic, unele imagini vestimentare contribuie la construirea semnificației legate de lipsa de resurse. Primul sens al cuvântului, menționat în dicționarul lui Șăineanu, „îmbrăcăminte de pânză sau de bumbac, ce se poartă pe piele” pune în lumină o trăsătură distinctivă, importantă în procesul metaforizării. Contactul direct cu pielea indică, în fapt, primul strat al vestimentației și devine trăsătura în baza căreia se produce semnificația. Frazeologisme precum *a nu avea cămașă*, *a nu avea nici cămașă* sau *a lua pe cineva numai cu cămașa* sunt în directă relație cu situația materială precară, având drept trăsătură distinctivă [- avere]. Este sugestiv faptul că substantivul este folosit la singular, desemnând, la nivel simbolic, limitele sărăciei. În schimb, trăsătura [+avere] este reflectată frazeologismul *a nu-l încăpea cămașa*, adică „prosper”.

Stelian Dumitrăcel identifică două categorii de expresii idiomatice: expresii copii ale realității, care au reprezentat inițial formule „tehnice”, reflectând elemente ale cotidianului și a căror funcție stilistică este una derivată, și expresii imaginare, ce au luat naștere ca figuri de stil propriu-zise²⁸. Expresiile *a rămâne în cămașă*, *a lăsa în cămașă* și *a-i lua cămașa*, ar putea fi încadrate în categoria expresiilor copii ale realității, dacă avem în vedere mărturiile călătorilor străini care sunt marcați de cruzimea tâlharilor. Un observator relatează un episod în care a fost prădat și lăsat „gol doar în cămașă” în apropiere de orașul Cetatea Albă²⁹, iar un altul consideră că

²⁶ Zamfira Mihail, *Terminologia...*, op. cit, p. 50.

²⁷ În lucrarea *Lumi discursive: studii de lingvistică aplicată*, Iași, Junimea, 2013, pp. 191-192, Ioan Milică face distincție între *modelele naive* (sau populare) și *modelele savante* (sau științifice) de denominare. Autorul consideră că „Ideea existenței unor modele cognitive pe care ființa umană își edifică viziunea asupra lumii se dovedește utilă în deosebirea a două tipuri de cunoaștere, empirică și științifică”.

²⁸ Stelian Dumitrăcel, *Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii*, Ediția a doua cu un Supliment de analiză din perspectivă pragmatică, Iași, Casa Editorială *Demiurg Plus*, 2011, p. 106.

²⁹ *Călători străini despre Țările Române*, vol. I, volum îngrijit de Maria Holban, București,

cetele de tâlhari sunt atât de nemiloase, încât iau „până și cămașa bietelor femei”³⁰. Sensul „a falimenta” sau „a săraci” are la bază aceeași imagine a piesei vestimentare obligatorii și necesare. Stelian Dumistrăcel pune în relație cu sărăcia și necazurile în expresiile *a rămâne numai cu cămașa* și *a-și da (vinde) și cămașa*. Ultima expresie idiomatică se află în relație cu *a-și mânca* (și) *cămașa*, „înlocuindu-se numele acțiunii prin finalitatea acesteia”³¹.

Lumea materială se transformă în punct de reper pentru exprimarea, prin metaforizare, a unor vicii sau virtuți. De exemplu, ideea de prim strat vestimentar, absolut necesar, este punct de plecare pentru exprimarea beției. Trăsătura distinctivă, intensitatea viciului, este cuprinsă în *a-și bea și cămașa*. De altfel, imaginarul popular a exprimat ideea prin raportare la alte piese vestimentare, de asemenea obligatorii în ținută, ca în *a-și bea și căciula*.

Cuvântul este nucleu în frazeologisme care exprimă calități, precum *a-și da cămașa* sau *a-și da și cămașa*, în care termenul este o reprezentare a unor trăsături morale, fie altruismul, fie spiritul de sacrificiu.

Intimitatea conținută implicit în relația dintre trup și cămașă devine punct de plecare pentru exprimarea gradului de familiaritate cu cineva, ca în expresia *a usca cămășile la același soare* sau *pe același gard cu cineva*. În aceste structuri sensul cuvântului este mai larg, cuprinzând ideea de rufe în general, mai ales obiecte vestimentare mai puțin expuse, precum izmenele sau cărpele.

Termenul este important pentru a defini ascendentul pe care îl are propria persoană față de celălalt. De exemplu, sensul expresiilor *mai aproape cămașa decât țundra* sau *anteriul sau sumanul* rezultă din comparația cămășii cu altă piesă vestimentară, stabilindu-se astfel o ordine a priorităților din perspectiva apropierii.

Creația în limbaj se bazează întotdeauna pe o trăsătură semantică distinctivă, fapt pus în evidență de existența polisemiei la nivel frazeologic. De exemplu, *expresia a nu-l încăpea cămașa* are trei sensuri: „înfumurat”, „nerăbdător” și „prosper”. Primul sens trebuie să aibă la bază și o componentă atitudinală, al doilea poate trimite la o stare exprimată gestual, iar al treilea are în vedere mentalitatea populară care asociază bunăstarea cu aspectul fizic.

Analiza modului în care imaginea *cămășii* devine punct de plecare în constituirea metaforei convenționale poate fi un argument al dimensiunii creatoare a limbajului, ce pune în lumină relația dintre cultură și limbă, reflectând, implicit, mentalitatea și psihologia omului în general.

BIBLIOGRAFIE

Academia Română, *Dicționarul limbii române* [DA] (1913-1949), ediție digitală anastatică în CLRE, *Corpus lexicografic românesc electronic*, 2021-2022, <https://dlr1.solirom.ro/>.

Călători străini despre Țările Române, vol. I, volum îngrijit de Maria Holban, București, Editura Științifică, 1968.

Editura Științifică, 1968, p. 51.

³⁰ *Călători străini despre Țările Române*, vol. VII, volum îngrijit de Maria Holban (redactor responsabil), M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980, p. 326.

³¹ Stelian Dumistrăcel, *Pînă-n pînzele albe: expresii românești*, Iași, Institutul European, 2001, p. 84.

- Călători străini despre Țările Române*, Vol. VII, volum îngrijit de Maria Holban (redactor responsabil), M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980.
- Coșeriu, Eugeniu, *Prelegeri și conferințe (1992-1993)*, supliment al publicației *Anuar de lingvistică și istorie literară*, T.XXXIII•1992-1993•Seria A•Lingvistică, Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași, 1994.
- Coșeriu, Eugeniu, *Omul și limbajul său: studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*, antologie, argument și note de Dorel Fînar, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009.
- Coșeriu, Eugeniu, *Lingvistica textului. O introducere în hermeneutica sensului*, versiune românească și index de Eugen Munteanu și Ana-Maria Prisacaru, cu o postfață de Eugen Munteanu, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013.
- DLR = *Dicționarul limbii române (DLR)*, serie nouă, Academia Română, București, 1965 ș.u.
- Dumistrăcel, Stelian, *Pînă-n pînzele albe: expresii românești*, Iași, Institutul European, 2001.
- Dumistrăcel, Stelian, *Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii*, ediția a doua cu un Supliment de analiză din perspectivă pragmatică, Iași, Casa Editorială *Demiurg Plus*, 2011.
- Graur, Al., *Încercare asupra fondului principal lexical al limbii române*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1954.
- Groza, Liviu, *Elemente de lexicologie*, București, Humanitas Educațional, 2004.
- Iordan, Iorgu, *Stilistica limbii române*, ediție definitivă, București, Editura Științifică, 1975 [1944].
- Mihail, Zamfira, *Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1978.
- Milică, Ioan, *Lumi discursive: studii de lingvistică aplicată*, Iași, Junimea, 2013.
- Munteanu, Cristinel, *Frazeologie românească. Formare și funcționare*, Iași, Institutul European, 2013.
- Niță-Armaș, Silvia, Pavliuc, Nicolae, Gămulescu, Dorin, Pleter, Tiberiu, Mitu, Mihai, Timofte, Elena, Osman-Zavera, Maria, Rebușapcă, Ion, Alexandru, Teodora, Zavera, Dumitru, Tănăsescu, Anton, « L'influence roumaine sur le lexique des langues slaves », în *Romanoslavica*, XVI, București, 1968, pp. 59-121.
- Pușcariu, Sextil, *Limba română. Privire generală*, vol. 1, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1940.
- Sala, Marius (coord.), Bîrlădeanu, Mihaela, Iliescu, M., Macarie, Liliana, Nichita, Ioana, Ploae-Hanganu, Mariana, Sala, Marius, Theban, Maria, Vintilă-Rădulescu, Ioana, *Vocabularul reprezentativ al limbilor romanice*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988.
- Sala, Marius, *De la latină la română*, București, Pro Universitaria, 2012.
- Savin, Petronela, *Bucate din bătrâni. Frazeologie și cultură românească*, Iași, Institutul European, 2018.
- Slave, Elena, *Metafora în limba română. Comentarii și aplicații*, București, Editura Științifică, 1991.
- Șăineanu, Lazăr, *Încercare asupra semasiologiei limbei române. Studii istorice despre tranzițiunea sensurilor*, ediție îngrijită, studiu introductiv și indice de Livia Vasiliuță (reproducere a textului publicat în 1887, cu o alocuțiune-prefață semnată de B.P.Hasdeu), Timișoara, Editura de Vest, 1999 [1887].